

ERWIN REBERGEN, HAN VAN RINGELENSTEIN EN JUDITH SLOOT,
STADSWERKEN UTRECHT:

“Stedelijk waterbeheer is maatwerk”

Stedelijk waterbeheer heeft zowel een algemene als een lokale component. Nu de taakverdeling tussen waterschap en gemeente op dit punt bevredigend is geregeld, is vooral de situatie in de afzonderlijke steden interessant. De afgelopen jaren heeft H₂O de concrete situatie in Rotterdam, Enschede, Dordrecht en Zwolle laten belichten door deskundigen van elk van deze gemeenten. Ditmaal komen die van Utrecht aan het woord. Het verslag van een gesprek in het kantoor van Stadswerken Utrecht nabij NS-station Zuilen met drie medewerkers van de afdeling Stedelijk Beheer: Erwin Rebergen (beheerder grond- en oppervlaktewater), Han van Ringelenstein (beheerder riolering en gemalen) en Judith Sloot (adviseur stedelijk water).

Wat speelt in Utrecht bij het stedelijk waterbeheer?

“Als we met het oppervlaktewater beginnen, beheren we als gemeente een derde van alle oppervlaktewater. Rijkswaterstaat beheert het Amsterdam-Rijnkanaal. Van alle andere wateren ligt 90 procent in het gebied van De Stichtse Rijnlanden en tien procent in dat van Amstel, Gooi en Vecht. Met Stichtse Rijnlanden is afgesproken dat we samen verder gaan dan waartoe we op basis van de KRW verplicht zijn en dat we voor alle wateren in onze gemeente een ecologisch wensbeeld beschrijven. Dat doen we samen in wijkwaterplannen, waarvan de eerste in concept gereed zijn. Algemene tendens is dat de chemie aan de normen voldoet, maar dat ecologisch nog veel te verbeteren valt als je streeft naar helder water met waterplanten, zonder massale ontwikkeling van algen of kroos, etc. We hebben tien wijken en stellen die plannen per wijk op, mede na consultatie van de bewoners.”

Wat geven zij als knelpunten aan?

“Wat verreweg de meeste ergernis geeft, is het zwerfvuil in het water, gevolgd door kroos, algen en bijbehorende stank. Bij het winkelcentrum in de wijk Lunetten heeft het waterschap daarom het schone inmiddels verhoogd van één naar vijf maal per week. Het verwijderen van zwerfvuil bij de openbare ruimte, en dus ook uit het oppervlaktewater, gebeurt op basis van een beeldkwaliteitsbestek. Dat kan leiden tot een maandelijkse ronde, maar ook tot een wekelijkse of zelfs dagelijkse, bijvoorbeeld in de binnenstad. Om stankoverlast van algen en kroos te verminderen, zijn we geforceerd gaan doorspoelen. Soms vergroten we duikers of leggen we die op een hoger niveau, zodat drijfvuil niet ophoopt, maar doorstroomt.”

Krijgen jullie hierop reacties?

“Laatst stond er een positief artikel in het AD-Utrecht over het verwijderen van het zwerfvuil bij het winkelcentrum Lunetten.

In het algemeen leeft het beheer van het groen veel meer bij de mensen dan het beheer van het water. Die verhouding is misschien wel 90:10. Maar de mensen die geïnteresseerd zijn in het water, reageren wel. Het hangt ook van de projecten af. Het plan om in het kader van de herinrichting van het stationsgebied van de Catharijnesingel – die eind jaren zestig ten behoeve van het verkeer is gedempt – weer een open water te maken, krijgt veel aandacht. In de Nieuwe Hollandse Waterlinie, die vooral aan de oostkant van de stad ligt, worden allerlei verbindingen hersteld. Niet om de waterlinie weer te gaan gebruiken, maar om

nieuwe functies aan die infrastructuur toe te voegen.”

Waar komt dat tot uiting?

“Vaak worden we als waterbeheerders laat of te laat bij de stedelijke planvorming betrokken. Dit ondanks de watertoets. Als je kaarten hebt waarop staat aangegeven wat we belangrijk vinden, werkt dat. Daarnaast hebben we voor het beheer van het oppervlaktewater een budget van zo'n twee miljoen euro per jaar. Uit dat budget kunnen we soms een bijdrage leveren, bijvoorbeeld als in een park dat hersteld moet worden, veel waterpartijen voorkomen die ook belangrijk zijn voor de opvang van regenwater. Ook zo'n mogelijkheid tot medefinanciering werkt. Een gezamenlijk wijkwaterplan is ook heel belangrijk in de samenwerking met de waterschappen. Vroeger was de relatie nog wel eens stroef. De laatste jaren is dat veranderd. De contacten zijn momenteel erg goed. Bij een inventarisatie vorig jaar bleken De Stichtse Rijnlanden en de gemeente Utrecht 33 gezamenlijke projecten te hebben lopen.”

V.l.n.r. Han van Ringelenstein, Judith Sloot en Erwin Rebergen (foto: Michelle Muus).

Wat springt het meest in het oog?

"Dat is de discussie over de ontwikkeling van de rwzi Utrecht. Die dateert van 1955, is gebouwd aan de Vecht, inmiddels geheel door woonwijken omgeven en moet nodig gemoderniseerd worden. Gedachte was de rwzi op een andere plek opnieuw te bouwen en het vrijkomende terrein te bestemmen voor woningbouw. Met Stichtse Rijnlanden is een haalbaarheidsstudie uitgevoerd. Daar komt uit dat het maatschappelijk gezien goedkoper is deze installatie op de huidige plek te renoveren. We onderzoeken nu nog of er door indikken van de installatie toch nog grond voor woningen beschikbaar kan komen."

Vormt grondwater een probleem?

"Toen de gemeenten per 1 januari 2008 de zorgplicht voor het grondwater opgelegd kregen, hebben we structurele grondwateroverlast in beeld gebracht. Die blijkt vooral daar op te treden waar het regenwater niet goed de bodem inzakt door de aanwezigheid van oude lagen rivierklei en in woonkern De Meern, waar het veenweidegebied begint. De meldingen concentreerden zich in zes gebieden. Het aantal meldingen was overigens beperkt. Een gerichte enquête in twee gebieden waar we de riolering integraal gingen vervangen, leidde er echter toe dat het aantal meldingen met sprongen omhoog ging. We hebben dan ook besloten daar grootschalig drainage aan te leggen. Niet alleen horizontale drainage die afwatert naar de sloot, maar vooral ook verticale om het regenwater naar de diepere ondergrond af te voeren. Je boort geperforeerde buizen door de kleilaag en brengt zo de freatische grondwaterstand naar beneden. We hebben dit nu in één buurt gedaan en het lijkt goed te werken. Punt van aandacht is nog of de drainerende werking voldoende is in langdurig natte perioden en hoe het gaat met het mogelijk dichtslibben van de buis. Voordeel van zo'n verticale drainage is dat je die op woningniveau kunt aanbrengen, ofwel je kunt maatwerk leveren."

Belangrijk is dat problemen gemeld worden. Om dat te bevorderen is 'het waterloket' in het leven geroepen. Via het klantencontactcentrum van de gemeente worden waterklachten, als dat nodig is, doorgeleid naar onszelf of naar het waterschap. De mensen aan het loket zijn geïnstrueerd om eenvoudige vragen direct te kunnen beantwoorden. De rest komt vooral naar ons toe. Er blijken bij ons nauwelijks vragen voor het waterschap binnen te komen. Soms zijn het wel leuke vragen. Laatst vroeg iemand of hij, als hij loost op gescheiden riolering, minder zuiveringsheffing moet betalen."

"Het laatste jaar hebben we zo'n 1500 vragen binnengekregen. De meeste gaan over verstopte straatkolken. Die zijn ook een bron van voortdurende ergernis. We ledigen ze eenmaal per jaar, maar het grote probleem is de verstopping van de inloop door straatvuil, bladafval e.d. Een kwestie van voldoende straatvegen. Reden waarom we inmiddels een deel van de veegkosten uit het rioolrecht betalen."

Wat voor rioolstelsel heeft Utrecht?

"Je kunt in Utrecht de hele ontwikkeling van de rioleringstechniek zien. Vanouds werd de stad gemengd gerioleerd. Ook in de eerste naoorlogse wijken is een gemengd stelsel aangelegd. In de jaren '60 en '70 werd dat een gescheiden stelsel, vanaf begin jaren '80 een verbeterd gescheiden stelsel."

"In Leidsche Rijn zie je de volgende fase: het afkoppelen van het regenwater met bovengrondse afvoer naar wadi's en dergelijke. We hadden voor dat gebied de inspanningsverplichting om 80 procent van het verharde oppervlak in woongebieden af te koppelen en dat is gelukt."

"In industriegebieden liggen in principe drie pijpen: één voor het vuile water, één voor het vuile hemelwater van wegen, opslagterreinen e.d. dat naar de rwzi gaat en één voor het schone hemelwater van daken dat direct naar het oppervlaktewater kan. Voor de nieuwe stadsuitbreiding Rijnenburg, ten zuidwesten van Oudenrijn, denken we aan gescheiden sanitatie. Maar dat project staat vanwege de recessie voorlopig in de ijskast."

Zijn jullie blij met de landelijke benchmark riolering?

"We vinden het knap dat Stichting RIONED erin is geslaagd alle Nederlandse gemeenten mee te laten doen aan de laatste benchmark. Zelf deden we al voor de vierde maal mee. Voor ons leverde deze laatste geen nieuwe inzichten op. Je ziet overigens wel dat het moeilijk blijft de vragen zo te stellen dat cijfers echt vergelijkbaar zijn. Of je met een intern of een extern ingenieursbureau werkt, leidt bijvoorbeeld tot een andere personeelsformatie die zich met riolering bezighoudt. Of je oppervlaktewater nu schoon is of nog altijd vuil, komt niet tot uiting. We gaan binnenkort met Amsterdam, Rotterdam en Den Haag om tafel om onze uitkomsten te vergelijken. Dat is voor ons een beter referentiekader dan vergelijken met andere gemeenten in de provincie Utrecht."

Hoe staat het met de samenwerking binnen de waterketen?

"Binnen het beheergebied van Stichtse Rijnlanden hebben we net met acht andere gemeenten een Incidentenplan Riolering opgesteld. Wat doe als je een tankwagen omvalt, etc.? We willen zeker als kenniscentrum voor kleinere gemeenten in Utrecht fungeren, maar onze formatie is te klein om anderen te kunnen ontzorgen."

"We zitten hier met 50 mensen, inclusief het eigen ingenieursbureau, oftewel vooral ontwerpers, projectleiders en toezichthouders. Het dagelijks onderhoud wordt voornamelijk uitbesteed. Ook verrichten we onderzoek. Marco van Bijnen, één van onze wateradviseurs, is bezig met een promotieonderzoek naar de relatie tussen de kwalitatieve toestand van de riolering en het optreden van water op straat."

Kunnen jullie wat van je achtergrond vertellen?

Han van Ringelstein: "Ik ben geboren in 1955 in Rumpst, in de Betuwe. Ik studeerde aan de HTS in Den Bosch civiele techniek en kwam in 1980 bij de gemeente Utrecht in dienst. Ik ben begonnen als bestekschrijver/tekenaar riolering en heb eigenlijk elke vijf jaar iets anders gedaan, altijd binnen dit vakgebied: coördinator voorbereiding, projectleider, procesmanager riolering, chef tekenkamer. Onze organisatie is nu zo ingericht dat zes mensen verantwoordelijk zijn voor het beheer van de openbare ruimte: grond- en oppervlaktewater, groen

'Deel veegkosten uit rioolrecht betalen'

(inclusief parken), kunstwerken (bruggen, viaducten, etc.), openbare verlichting en verkeersregulatie, wegverharding en riolering en gemalen. Sinds 2008 vervul ik die laatste functie."

Judith Sloot: "Ik ben in 1972 in Utrecht geboren. Van 1990 tot 1996 studeerde ik in Wageningen milieuhygiëne, bij Bert Lijklema. Mijn eerste baan was bij het RIZA in Dordrecht. Ik was daar projectmedewerker onderzoek waterbodems. Vraag was bijvoorbeeld of we de bodem van wateren als het Haringvliet moesten saneren. Wat was het effect van oudere slibafzettingen als je de bovenlaag weg zou halen? In 2000 ben ik naar Witteveen+Bos in Deventer gegaan. Als medewerker integraal waterbeheer kwam ik daar in aanraking met het stedelijk waterbeheer en dus ook met de rioleringsproblematiek. Sinds 2004 werk ik bij de gemeente Utrecht, eerst bij het ingenieursbureau, nu beleidsondersteunend op het gebied van het waterbeheer. Ik houd mij bezig met de programmering van beheer en onderhoud, met efficiënter beheer, met het opzetten van het waterloket, e.d."

Erwin Rebergen: "Ik ben in 1968 geboren in Veenendaal, opgegroeid in Ede. Van 1987 tot 1993 studeerde ik in Delft civiele techniek. Als één van de eersten ben ik afgestudeerd op integraal waterbeheer, toen bij Jan Wiggers, de hoogleraar riolering. Bij de Grontmij heb ik van Harry van Luitelaar en Peter Ganzevles het modelleren van rioolstelsels geleerd. In 1998 ben ik overgestapt naar Tauw, waar ik adviseur en projectleider stedelijk waterbeheer me heb bezighouden met het afkoppelen, het waterkwaliteitsspoor en de eerste optimalisatiestudies. Sinds 2001 werk ik bij de gemeente Utrecht. Ik ben hier begonnen bij het ingenieursbureau als adviseur stedelijk water en riolering. Sinds 2008 ben ik belast met het beheer van het grondwater en het oppervlaktewater en nu dus weer terug bij mijn afstudeeronderwerp."

Maarten Gast